

STIFTELSEN
DOMKIRKEODDEN

Hamar 14.04.09

Til
Kultur- og kirke departementet
Postboks 8030 Dep.
0030 Oslo

**PÅ LIVETS VEI, PILEGRIMSMOTIVET – ET NASJONALT UTVIKLINGSPROSJEKT.
HØRINGSUTTALELSE.**

Deres ref: 2008/00086 KIA POG

Hedmarksmuseet, Stiftelsen Domkirkeodden har mottatt utredningen ”På livets vei. Pilegrimsmotivet – et nasjonalt utviklingsprosjekt” til uttalelse.

Som tradisjonsbærer og formidler av middelalderens kulturhistorie og historien til middelalderens bispesete i Hamar spesielt, er vi svært glade for det initiativ som nå er tatt for å styrke og videreutvikle pilegrimstradisjonene i Norge. Pilegrimsmotivet griper på mange måter inn i, og har lenge vært en viktig del av Hedmarksmuseets formidling av Hamars og Hedmarkens historie i middelalderen. Foruten den åndelige siden av saken, er en pilegrimsvandringen også en viktig reise gjennom vår kulturhistorie og en spennende ”arbeidsmetode” for oss som kulturinstitusjon.

Vi er i hovedsak enig både i de målene som settes i utredningen og de tiltakene som foreslås. Vi har imidlertid noen synspunkter på utredningens noe tilfeldige utvalg av hva som omtales og vektlegges når en presenterer pilegrimsmotivet i Hedmark. Vi har ikke noe i mot at det gis en bred presentasjon av pilegrimstradisjonen i Rendalen, men vi er forundret over at så lite er presentert av gamle pilegrimstradisjoner, leder og tradisjonspunkter for øvrig i Hedmark.

Hamar og Hedmarkens betydning i middelalderen

Bisepsetet på Domkirkeodden – i Hamarkaupangen - ble opprettet i 1152/53 som det femte, og siste av middelalderens bispeseter. Som sentralt punkt i kirkeliv, handel og samferdsel på det indre Østlandet er det mye som tyder på at Domkirken og bisepsetet på Hamar var en viktig ”stasjon” på leden mot Nidaros. Her kom leden inn fra Solør via kirken på Rokoberget (i Løten) en dagsmarsj øst for Hamar. Her kom vandreleden gjennom skogene sørfra via den gamle steinkirken i Stange. Til Domkirkeodden kom pilegrimene som hadde fulgt leden langs Hamarbispens faste ferdselsåre fra ”residensen” på Storøya i Tyrifjorden via Granavollen til Mjøsas østbreidd ved Kapp og de gamle steinkirkene på Hoff (Lena) og Balke, og ble skyssset med båt over til biskopsbyen på østsiden. For mange pilegrimer var nok Mjøsa i seg selv en kjærkommen avveksling i den slitsomme vandringen, da det var mulig å få båtskyss helt fra kirken på Nes (der Vorma og Glomma møtes) via bispebyen på Domkirkeodden til biskopens vesle fiskerkvarter med tømmerkapell og husly ved Mesnaelvens utløp ved nordenden av ”innlandshavet”. Dermed kunne såre føtter spares til vandringen videre opp igjennom Gudbrandsdalen.

De som holdt seg til landevegen fant losji både ved den gamle kirken på Flisaker i Veldre og ved den store steinkirken på Ringsaker, som den dag i dag er både mål og utgangspunkt for vandringer i lokalsamfunnet. Kanskje gikk pilegrimene utenom den ”magiske” tolvstein-kransen på Ring (Moelv),

men kunne slukke tørsten og hente trøst i en stans ved Olavskilden i Brøttum, der vannet sildrer og renner den dag i dag.

Det vi her har nevnt er bare noen av de mange kulturhistoriske punkter langs den merkede pilegrimsleden over Hedmarken. De er godt beskrevet i allerede utgitt litteratur og kommunalt utgitte førere for denne delen av pilegrimsleden. En slik beskrivelse hører dermed også hjemme i dokumenter som skal legge grunnen for en vitalisering av pilegrimstradisjonen. Ikke minst er dette en viktig bakgrunn når en skal forstå hvor sentral Hamarkaupangen og innlandets bispesete må ha vært for de mange pilegrimer på vandring.

Pilegrimsmotivet i Hamar og på Hedmarken i vår tid

I utredningens kapittel 13. Pilegrimsmotivet i Hedmark, listes det opp en rekke historiske fakta om Hamar med sine mange ruiner. Domkirkeodden framstår her i hovedsak som en ren turistattraksjon. Vi savner viktige fortrinn ved stedet som et mulig senter og vi savner omtale av det arbeidet som Hedmarksmuseet har gjort og gjør i forbindelse med pilegrimsvandringen, slik det omtales ved flere av de andre viktige sentraene som er med i utredningen.

Hedmarksmuseet og Hamarkaupangen har vært en del av pilegrimssatsingen siden den startet på begynnelsen av 1990-tallet. Da var Hamar en del av den vestlige ruten over Hadeland. Siden da er flere pilegrimsleder kommet i drift, og museet har hjulpet både Stange, Hamar og Ringsaker kommuner, samt Riksantikvaren med tekster både til informasjonsskilt, hefter og guidebøker.

Domkirkeodden er tusenårssted for Hedmark fylke. Dette sier noe om stedet som knutepunkt gjennom historien, både fysisk, der viktige veier møtes, noe som bør være et kriterium for et pilegrimssenter, og som et kulturelt møtepunkt i fylket.

Hamar biskop holder til i Hamar. Biskopen, domprosten, domkantoren og Hamar menighet er viktige samarbeidspartnere for museet. Hamar katolske menighet er også en viktig samarbeidspartner. Dette vil være av stor betydning også for et fremtidig pilegrimssenter. I Hamar har det i lang tid vært en pilegrimsprest, som har lagt mye av sin virksomhet til Domkirkeodden. Pilegrimspresten, Arne Bakken, som tidligere var pilegrimsprest i Nidaros, arbeider for tiden med en bok om Hamardomen. Stiftelsen Domkirkeodden er medlem i Hamarregionen Reiseliv, og museets direktør sitter i styret for organisasjonen.

Av det arbeidet som er gjort og som stadig gjøres, kan vi nevne at museet og ruinene har fungert som et reelt mål for de som har gått pilegrimsledene i snart 20 år. Det er arrangert gudstjenester og bespisning for pilegrimene i forbindelse med de mange større organiserte vandringene som har foregått.

Et av museets viktigste formidlingsopplegg gjennom mange år har vært en pilegrimsvandring for skolebarn som starter ved Furnes kirke og går langs den gamle kongeveien til Hamarkaupangen og domkirkeruinen. På veien besøkes både bygdeborgen på Furuberget og ruinen av korskirken. Sang og musikk er en viktig del av opplegget. Arrangementet har i alle år vært støttet av Hamar Kommune. Museets formidlingsopplegg for 5. klasse, "En dag i middelalderen", fokuserer også på pilegrimsmotivet.

Olsoktradisjonen på Domkirkeodden

Hvert år arrangeres det Olsokfeiring på Domkirkeodden. Dette er en tradisjon som har vært levende helt siden biskop Schjeldrup inviterte daværende Kronprins Olav til stor Olsokmesse i Domkirkeruinen i 1953 (800 år etter bispesetets opprettelse). Dette er et tverrkirkelig arrangement med et fast arbeidsutvalg hvor Kirkeakademiet i Hamar, Hamar katolske menighet, Den norske kirke v/domprosten i Hamar og Hedmarksmuseet / Stiftelsen Domkirkeodden er representert. Etter at Vernebygget Hamardomen ble bygget til vern over domkirkeruinen i 1998, har Olsokfeiringen fått et fast mønster, der pilegrimsvandringer og pilegrimstradisjonen inngår som et fast ledd. I den regionale tradisjon er Domkirkeodden målet for vandringer både fra nord og sør, og man samler seg til

kulturprogram, gudstjenester og våkenatt med korte tidebønner i Hamardomen natten til den 29.7. i tråd med gammel tradisjon. Her er det rom for både historiske foredrag og salmesang, og den kombinerte naturhistoriske og kulturhistoriske morgenvandringen (kl 05.00) er overraskende populær. Arrangementet avsluttes med frokost i Hamarstuene. Her er en levende tradisjon, der pilegrimsmotivene allerede er godt innarbeidet.

Regionale sentra

På bakgrunn av det vi har nevnt ovenfor, ser vi det som viktig å opprette et regionalt pilegrimssenter i Hamar, slik utredningen blant annet foreslår.

Utredningen fremsetter også tanken om å dele den regionale senterfunksjonen mellom Hamar og Lia Gård i Rendalen. Etter vår mening vil det nok være mest praktisk å ha to sentra.

Hedmark fylke er Norges tredje største fylke, med svært lange avstander. Kulturelt har dette også gitt seg utslag i store regionale forskjeller. De to foreslåtte sentraene ligger også ved to ulike leder til Nidaros. Hamar bør kunne yte service for pilegrimer på leden fra Hadeland til Hamar og fra Hamar til Hundorp. Videre vil man kunne betjene vandrere på leden fra Eidskog over Løten til Hamar og for de som kommer fra Oslo langs østsiden av Mjøsa, gjennom Stange til Hamar. Slik sett ligger Hamar sentralt i forhold til flere aktuelle pilegrimsleder.

Muligheter for et fremtidig regionalt senter i Hamar:

Hedmarksmuseet disponerer flere bygninger der man kunne tenke seg ulike funksjoner i tilknytning til et pilegrimssenters behov. Sentralt i Hamarkaupangen, det gamle middelalderområdet, ligger Hamar kringkasters gamle kontorer i en villa. Hedmarksmuseet er i dag eier av dette huset. Man kan se for seg både kontorplass og utstillinger i dette bygget. Museet har også muligheten til å ta i bruk 2. etasje i Prestegårdsbygningen fra Løten, som ligger idyllisk på museumsområdet, til enkel overnatting for pilegrimer. Lokaler for bønn må kunne ordnes i Hamardomen. I tillegg til dette ligger middelalderruinene der, som sammen med museets utstillinger vil gi gode og interessante opplevelser på veien til Nidaros.

Hedmarksmuseet / Stiftelsen Domkirkeodden vil i det videre arbeidet med pilegrimsmotivet og pilegrimstradisjonene legge vekt på å fremstå som et sentralt kulturhistorisk tyngdepunkt på samme måte som bispesetet på Domkirkeodden var sentralt i middelalderen. Sammen med dagens kirkelige administrasjon i Hamar og med de kilder til kunnskap om middelalderens kirkehistorie som museet står over, peker Hamar og Domkirkeodden seg ut som et selvfølgelig knutepunkt og et naturlig sted for plassering av et av de regionale pilegrimssentrene.

Vi ser fram til videre samarbeid!

Med vennlig hilsen
STIFTELSEN DOMKIRKEODDEN

Steinar Bjerkestrand
Direktør

Tor Sæther
Leder for Hedmarksmuseet